

Financiën

FREE Nature heeft in 2014 opnieuw een bescheiden maar gestage groei gekend. De oppervlakte gebieden in beheer is gegroeid, de omzet is licht toegenomen en ook de omvang van de kuddes kende een groei. Onder de streep staat een bescheiden positief financieel resultaat. FREE Nature is inmiddels een stabiele organisatie. Vanuit die positie kan FREE Nature de groei voor de toekomst aan. Gezien de beperkte winst en financiële reserve blijft het essentieel om de balans tussen inkomsten en uitgaven goed in de gaten te houden en financiële risico's te beperken.

De omzet uit beheer en voorlichting groeide in 2014. In 2014 nam het oppervlak aan gebieden in beheer met meer dan 400 hectare toe. Het betreft 28 heel verschillende gebieden, van het Limburgse Heuvelland tot de Zeeuwse duinen en van de Amsterdamse en Rotterdamse haven tot de Waaluitwaarden tegen de Duitse grens.

De kosten voor het (kudde)beheer waren nagenoeg gelijk aan het voorgaande jaar. Wel was er binnen deze post sprake van verschuivingen. De kosten voor bijvoeren waren dank zij de zachte winter en het uitblijven van hoog water erg laag. De kosten voor DNA onderzoek en wettelijke verplichtingen namen af. De kosten voor inzet van freelance toezichthouders stegen. Deze stijging is met name veroorzaakt door meer inzet van freelancers om het werk in de groeiende gebieden in Zuid Limburg op te vangen.

Vernieuwd contract beheer Waaluitwaarden

In februari 2014 werd met Staatsbosbeheer een nieuw meerjarig contract afgesloten voor het beheer van de Gelderse Waaluitwaarden. Op het gehele traject van de Millingerwaard bij de Duitse grens tot aan de uiterwaarden rondom Slot Loevestein in het Munnikenland beheert FREE Nature nu zo'n 1225 hectare rivier natuur in opdracht van Staatsbosbeheer en partners. FREE Nature bedankt Staatsbosbeheer voor het vertrouwen, samen hopen we het Nederlandse rivierenlandschap de komende jaren nog mooier te kunnen maken!

Gebied	opdrachtgever	opp.
Kuipersveer	Suiker Unie (gestopt 2014)	6
Koedood IJsselmonde	ARK Natuur	7
Kitsbach	Gemeinde Waldfeucht	12
Diemen	NUON	16
Eiland van Brieneoord	Zuid-Hollands Landschap	17
Weerdbeemden	Kuypers Kessel, Staatsbosbeheer	18
Wormdal	WS Roer en Overmaas, Städteregion Aachen	25
De Staart	Hoekse Waards Landschap	28
<i>Veluwe Kroondomein</i>	<i>Kroondomein Het Loo</i>	32
Lobberden	Centrale Industriezand Voorziening	40
<i>Drielandenpark</i>	<i>ARK Natuur</i>	41
Diezemonding	Gem. 's- Hertogenbosch	42
Vechterweerd	Vitens	55
Leeuwen	K3 Delta	56
Landtong Rozenburg	Groenbeheer Zuid Holland	60
Loowaard	Staatsbosbeheer, Wienerberger, Moorlag	65
Geuzenbos Amsterdam	Havenbedrijf Amsterdam	70
Oranjezon	Zeeuws Landschap	75
De Rug	Waterleiding Mij Limburg WML	100
<i>Grensmaas</i>	<i>Staatsbosbeheer en ARK Natuur</i>	100
Beuningen en Weurt	Staatsbosbeheer GDF-Suez, Alliander	120
Loevestein	Staatsbosbeheer	125
Broekpolder	Gemeente Vlaardingen	140
Slikken van de Heen	Zeeuws Landschap	200
<i>Naardermeer</i>	<i>Natuurmonumenten</i>	244
Roode Beek	Natuurmonumenten	250
<i>Kempen~Broek</i>	<i>ARK Natuur</i>	300
<i>Gelderse Poort incl. Klompenwaard / Sterreschans</i>	<i>Staatsbosbeheer</i>	915

28 gebieden

25 organisaties

3159

Dieren en gebieden

Grote grazers van FREE Nature waren in 2014 te vinden in totaal 28 verschillende natuurgebieden welke in opdracht van 24 verschillende opdrachtgevers worden beheerd. Voor sommige opdrachtgevers beheert FREE meerdere gebieden, zoals voor Staatsbosbeheer. In andere gebieden brengt FREE meerdere grondbezitters bij elkaar om een gezamenlijk doel na te streven. Voorbeelden zijn de Loowaard (Staatsbosbeheer, Wienerberger en Moorlag) en de Beuningse uiterwaarden (Staatsbosbeheer, GDF-Suez en Alliander). In totaal werd in 2014, 3159 hectare natuurgebied begraaasd door de rode geuzen, Schotse Hooglanders, Galloways en koniks van FREE Nature. T.o.v. van 2013 zijn er enkele kleine gebieden afgevallen. Nieuwe gebieden die FREE Nature ging beheren waren de prachtige Slikken van de Heen en het duingebied Oranjezon, twee gebieden van Stichting Het Zeeuwse Landschap.

Sterke groei Broekpolder, Kempen~Broek en Grensmaas

Gebieden Broekpolder, Kempen~Broek en Grensmaas zijn in 2014 flink in oppervlakte toegenomen. Gebiedsontwikkelaar ARK Natuurontwikkeling heeft nieuwe gronden verworven in het Kempen~Broek waardoor het gebied steeds meer vorm begint te krijgen. Het Tauros fokprogramma loopt voorspoedig, maar ook processen van water krijgen steeds meer ruimte. Langs de Grensmaas zijn nieuwe gebieden ingericht. Vanuit Maastricht tot aan Echt-Susteren zijn op steeds meer plaatsen koniks en Galloways van FREE Nature te vinden.

Het Zeeuwse Landschap aan het woord

2014 is het eerste volle jaar geweest dat er konikpaarden van FREE Nature in onze terreinen hebben verbleven. Het betreft twee erg verschillende terreinen: enerzijds de Slikken van de Heen, een rijk en ruig terrein van 200 hectare aan de rand van het Volkerak-Zoommeer, anderzijds een schraal duingebied van 75 hectare in Oranjezon, Walcheren.

De reden om met koniks te gaan begrazen komt voort uit de wens en deels ook noodzaak, voor een natuurlijker begrazing in sociaal kuddeverband. De reden om met FREE Nature in zee te gaan waren de prettige contacten en het feit dat FREE Nature heel veel ervaring heeft met koniks en wij tot dan toe geen enkele. In De Slikken van de Heen liepen voorheen, naast runderen ook shetlander merries. Die laatste kregen last van het teveel aan rijk voedsel. Ook in Oranjezon liepen voorheen shetlandermerries. Beide groepen zijn vervangen door de koniks.

Na een koude start in de winter van 2013-2014 werden er in beide terreinen al gauw veulens geboren. Dat bleef niet lang onopgemerkt, Esther Linnartz blijkt, zoals beloofd, heel vaak de kuddes te bezoeken, bijgestaan door vrijwilligers en anderen.

Zo rijk als het voedsel in de Slikken van de Heen is, zo arm blijkt het in de duinen te zijn. Niet alle koniks blijken bestand tegen het dieet in Oranjezon, en een deel van de dieren wordt naar elders overgeplaatst. Inmiddels is het 2015 en zijn er opnieuw veulens geboren. In de Slikken zien we goede resultaten. De dieren zijn gezond, vullen het begrazings-spectrum goed aan naast de aanwezige runderen. De situatie in de duinen vergt veel aanpassingsvermogen van de koniks en daarom volgen we de situatie kritisch. Onze beheerders en de kuddebeheerder van FREE Nature houden daarbij nauw contact, zoals het hoort, met respect voor elkaars wensen en standpunten. Een prettige samenwerking!

Marja van der Tas nieuwe voorzitter Raad van Toezicht

Times are changing. Soms zit verandering in de lucht. Eind vorig jaar mocht ik het voorzitterschap van FREE Nature op mij nemen. Medio dit jaar vertrekt na zeven jaar onze directeur Chris Braat naar een plek waar velen van dromen: Schiermonnikoog, om daar bij een van onze belangrijke partners Natuurmonumenten aan de slag te gaan.

Geconsolideerde Staat van baten en lasten			
	werkelijk 2014	begroot 2014	werkelijk 2013
Baten			
opbrengst (kudde) beheer	€ 495.183,-	€ 470.620,-	€ 478.938,-
opbrengst levende dieren	€ 13.902,-	€ 0,-	€ 17.544,-
opbrengst (wildernis) vlees	€ 249.715,-	€ 210.000,-	€ 236.156,-
opbrengst cursussen	€ 13.595,-	€ 14.200,-	€ 12.495,-
opbrengst advisering	€ 38.489,-	€ 50.000,-	€ 55.452,-
Totaal baten	€ 810.884,-	€ 744.820,-	€ 800.585,-
lasten			
organisatie kosten	€ 463.912,-	€ 441.320,-	€ 443.142,-
kosten (kudde)beheer	€ 222.240,-	€ 211.814,-	€ 221.618,-
kosten verkoop (wildernis)vlees	€ 109.714,-	€ 66.100,-	€ 83.479,-
cursuskosten	€ 8.321,-	€ 7.500,-	€ 6.115,-
Totaal lasten	€ 804.187,-	€ 726.734,-	€ 754.354,-
Resultaat	€ 6.697,-	€ 18.086,-	€ 46.231,-
voorstel resultaatbestemming			
reserve calamiteiten	€ 0,-	€ 0,-	€ 7.500,-
continuïteitsreserve	€ 6.697,-	€ 18.086,-	€ 38.731,-
	€ 6.697,-	€ 18.086,-	€ 46.231,-

Wat blijft is de missie van FREE Nature: werken aan natuur op eigen benen met prachtige dieren die daar aan bijdragen. Onze opdrachtgevers ontzorgt, de natuur verrijkt en het landschap bevolkt met dieren die je het gevoel geven dat het geheel klopt. Ruimte en ruigte zoals we onze natuur graag beleven. Om de hoek van de stad of langs slingerende waterlopen. Genieten van de kuddes maar ook genieten van het wildernisvlees uit onze kuddes. Samen met onze medewerkers, vrijwilligers, opdrachtgevers en medebestuurders zetten we in op natuurlijke begrazing. Het veld wordt er in meerdere opzichten zoveel spannender door. Spannend is ook de koers van FREE Nature voor de komende jaren in een veranderende wereld. Daar wisselen we graag met onze stakeholders ideeën over uit.

Het burgemeesterschap van Steenwijkerland is een prachtjob in een fantastische omgeving maar om daarnaast als bestuurlijk 'vrijwilliger' bij FREE Nature te mogen bijdragen aan nog verrassender natuur geeft een gevoel van rijkdom dat ik graag met u deel.

Marja A.J. van der Tas
Voorzitter Raad van Toezicht FREE Nature

Tot slot

FREE Nature is acht jaar na de verzelfstandiging in 2007 een solide organisatie die op eigen benen staat. Vanuit beheervergoedingen en verkoopopbrengst van vlees kunnen we beheer van gebieden financieren. Door ons werk goed te doen en door contact te houden met opdrachtgevers, vrijwilligers en omwonenden heeft het beheer van de gebieden een stevige basis. FREE Nature neemt opdrachtgevers zorgen uit handen, creëert draagvlak en deelt kennis. Die lijn zullen we in de komende jaren versterkt voortzetten. Beheren van semi-wilde kuddes is een vak dat we als geen ander verstaan. FREE Nature heeft een prachtig verhaal en kan mensen daarin letterlijk meenemen, naar buiten. Dat willen we meer gaan doen. In een nieuw meerjarenplan maken we later in 2015 duidelijk wat een keuze voor goed beheren, vrij beleven en kennis en ervaringen delen in de praktijk betekent.

Chris Braat, directeur FREE Nature

FREE Nature
Augustuslaan 36
6642 AB Beuningen

www.freenature.n

Jaarverslag Free Nature - 2014

JAARVERSLAG 2014

FREE Nature ontwikkelt samen met opdrachtgevers en vrijwilligers gebieden waar de natuur haar gang gaat en waar mensen welkom zijn. Natuurlijke processen vormen het landschap. Grote wilde dieren zijn de ambassadeurs en vormgevers van deze gebieden.

Voor u ligt het jaarverslag 2014 van FREE Nature. Grote wilde dieren staan in toenemende mate in de belangstelling. In 2014 waren de kuddes van FREE Nature op steeds meer plaatsen te bewonderen, onder andere in de Zeeuwse duinen en langs de Limburgse Grensmaas. In hun kielzog volgt een rijk scala aan bloemen en insecten. Mensen kunnen volop genieten van deze prachtige gebieden waar de natuur haar eigen gang gaat. FREE Nature heeft zich in 2014 geconsolideerd als een gezonde organisatie door tal van opdrachtgevers zorg uit handen te nemen bij het beheer van gebieden met grote grazers. In dit jaarverslag vindt u een greep uit de vele voorbeelden.

FREE

Soay schapen op Vlieland

Juridische status Soay schaaap Vlieland

In opdracht van Staatsbosbeheer Vlieland deed FREE Nature onderzoek naar de wettelijke status van het Soay schaaap op het eiland. Na verschillende verkenningen bleek er voldoende maatschappelijk draagvlak voor integrale begrazing met Soay schapen. Omdat Soay schapen snel verwilderden zou dit tot conflicten kunnen leiden met de Identificatie & Registratie regelgeving. Hoewel het Soay schaaap geen inheemse diersoort is, nam FREE Nature deze uitdaging graag op zich.

Het Soay schaaap is oorspronkelijk afkomstig van het Schotse eiland Soay. Hier leeft dit ras al enkele honderden jaren geïsoleerd van het vaste land. In zijn gedrag en uiterlijk lijkt het Soay schaaap op het oorspronkelijke wilde schaaap, de moeflon, wettelijk gezien is het een landbouwhuiskraan. Helaas bleek er geen mogelijkheid voor ontheffing op oormerken. Dit betekent dat Staatsbosbeheer Vlieland, de Soay alleen integraal los kan laten wanneer er geen voortplanting plaats vindt.

Mensen en Vrijwilligers

FREE Nature is een kleine stichting met in totaal 11 medewerkers en enkele vaste freelancers. Daaromheen is een groot netwerk van ruim 75 vrijwilligers actief. Dit zonder het vaste netwerk van de vrijwilligers van de Federatie Broekpolder met wie FREE Nature intensief samenwerkt. Zonder jullie allen is het werk van FREE onmogelijk, super bedankt!!!

In 2014 nam FREE Nature afscheid van Raad van Toezicht voorzitter Michiel Korthals. Michiel was vanaf de oprichting betrokken bij het werk van FREE Nature. Zijn taak is overgenomen door mevrouw Marja van der Tas.

Nu de draden in de Broekpolder weg zijn verkennen de dieren hun nieuwe leefomgeving

Nu nog droge nevengeul in de Vechterweerd

(Her)inrichting gebieden

In het voorjaar van 2014 is er een nieuwe nevengeul aangelegd in de Vechterweerd bij Dalfsen. In dit natuurgebied van drinkwaterbedrijf Vitens waren direct al de eerste resultaten zichtbaar. Door de verlaging van het maaiveld ontstond een nieuw vochtiger milieu. Soorten die op de kale grond verschenen waren o.a. akkerdistel en vlasbekje, nectarsoorten waar tal van zweefvliegen en vlinders van wisten te profiteren. Elders in het gebied groeit o.a. de lange ereprijs. De Vechterweerd is een voorbeeld voor Nederland waar functies als rivierveiligheid, drinkwaterwinning en natuurontwikkeling perfect samen gaan.

Inrichting van de Millingerwaard, de waaiër van geulen krijgt steeds meer vorm, net als de nieuwe nevengeul in de Beuningse uiterwaarden. In het kader van rivierveiligheid is een deel van de bosopslag uit de Beuningse uiterwaarden verwijderd. Grindwinning langs de Grensmaas gaat hand in hand met steeds meer nieuwe spannende natuur. In het Munnikenland wordt hard gewerkt aan de dijkeruglegging waardoor er straks een nieuw uniek nieuw natuurgebied van zo'n 700 hectare ontstaat.

Begrazing Broekpolder flink vergroot

Op dinsdag 11 maart was het dan eindelijk zover. Samen met een grote groep vrijwilligers van de Federatie Broekpolder is het begrazingsgebied de Ruigte vergroot van 40 naar 140 hectare. De gebiedsuitbreiding was al voorzien bij de start van de begrazing eind 2012, maar nu kon deze dus eindelijk worden gerealiseerd. Met een groep van ongeveer 20 personen is het tussenraster tussen het oude en het nieuwe leefgebied verwijderd.

In de dagen die volgden wisten de dieren langzaam hun nieuwe omgeving te ontdekken. Vooral grote arealen bos waren aan het gebied toegevoegd. Het beheer van natuurgebied de Ruigte, onderdeel van de Broekpolder, is gebaseerd op drie basisprincipes; omvorming van de oude aangeplante populieren bossen, het langer vasthouden van gebiedseigen water en de natuurlijke begrazing.

Brede ereprijs in bloei, copyright www.wildernisfoto.nl

In de media

In 2014 wist FREE Nature regelmatig de media te halen. Iedere twee weken was het werk van FREE te volgen op www.natuurbericht.nl, aangevuld met tal van berichten via de eigen website en social media. Verder was het werk van FREE Nature o.a. op de volgende plekken te vinden:

- Item over wildernisvlees bij EO's Melk en Honing
- Op pad met de beheerder in het Geuzenbos Amsterdam op ATV5
- Groot artikel over wildernisvlees in dagblad Trouw
- Item over het vangen van koniks voor TV Gelderland
- Artikel over de ervaringen van 25 jaar de-domesticatie in het Vakblad natuur bos landschap
- Artikel over natuurlijke begrazing in Natura van de KNNV
- Een filmploeg van het Franse Galatée films was speciaal op bezoek in natuurgebied de Rug voor het filmen van koniks
- Meerdere items rondom de wolf

Op excursie bij de hoofdkraan van Nederland

Relatiedag

De relatiedag 2014 was drukker bezocht dan ooit. Meer dan 80 contacten uit het hele land lieten zich inspireren bij de hoofdkraan van Nederland,

Bijenorchis op de Staart in Oud-Beijerland

in natuurgebied de Klompenwaard. Vanaf Fort Panterden keek men uit over de Gelderse Poort en zag men de resultaten van ruim 20 jaar natuurontwikkeling. Na enkele inspirerende verhalen binnen vond er een excursie plaats door het gebied zelf. Op de afsluitende barbecue werd uiteraard het bekende wildernisvlees geserveerd. Zo gaat FREE Nature verder door opdrachtgevers met elkaar te verbinden.

Op excursie bij de hoofdkraan van Nederland

NABU workshop begrazing en risicomangement

In het voorjaar organiseerde de Duitse natuurorganisatie NABU een workshop over begrazing en risicomangement. Aanleiding was het hoogwater in de zomer van 2013, waardoor er in Duitsland hekrunderen en konikpaarden waren verdronken. Dit leverde de nodige commotie op, maar dwong de NABU ook om verder te kijken hoe met risico's om te gaan.

Door FREE Nature werden enkele voorbeelden gepresenteerd hoe wij met begrazing in Nederland omgaan. Vanuit Duitsland was er veel verbazing, hoe wij met een relatief klein personeelsbestand zoveel dieren weten te beheren. Tijdens de workshop werd snel duidelijk dat veel regels in Duitsland een stuk strenger worden geïnterpreteerd dan in Nederland. Een uitzonderingssituatie om kalveren in grotere natuurgebieden later te oormerken kent Duitsland niet. Een gedeelde conclusie is dat veel (Europese) regelgeving is geënt op de veeteelt praktijk, een wezenlijk verschil met de praktijk van het natuurbeheer. Op overheidsniveau gaat de NABU aan de slag om enkele uitzonderingssituaties die wij in Nederland al langer kennen ook in Duitsland bespreekbaar te maken. Extra complicerende factor is dat veel regelgeving juist op bondsstaats- en niet op rijksniveau wordt uitgevoerd.

Hoeveel benen zie je hier?

Adoptieveulen in het Geuzenbos

Eigen kinderen eerst is een motto dat in de natuur veelal op gaat. Uitzondering op deze regel was een merrie in het Geuzenbos welke spontaan een tweede veulen adopteerde. Door schermutselingen tussen twee haremms was een jong veulen zijn moeder kwijt geraakt. Meestal zijn dergelijke dieren dan kansloos. Dit keer liep het anders, een tweede merrie liet het veulen regelmatig drinken en nam het onder haar hoede.

Binnen de kuddes van FREE Nature is dit een zeldzaamheid. Alle gevallen waarbij dit voorkomt zijn terug te voeren naar dieren afkomstig uit een specifieke harem uit de Leeuwense Waard. Zo kwam ook deze adoptie moeder hier oorspronkelijk vandaan.

Wildernisvlees proeven tijdens Landgoedmarkt, Koetshuis Stoutenburg

Vrijwilligersdag

De jaarlijkse vrijwilligersdag vond dit jaar plaats op donderdag 3 juli. Dit keer niet in een van onze 'eigen' gebieden, maar in de Oostvaardersplassen. Mede door het succes van de film de Nieuwe Wildernis was er onder onze vrijwilligers veel interesse in dit gebied. Na een excursie onder leiding van een lokale boswachter werd de dag afgesloten met een barbecue van wildernisvlees. Dit vond plaats bij onze collega's van Het Flevo-landschap in het Natuurpark Lelystad. FREE Nature bedankt al haar vrijwilligers voor hun toelozende inzet. Ook de komende jaren hopen we samen met jullie verder te kunnen bouwen aan spannende natuurgebieden.

De vrijwilliger stelt zich voor: Anita van der Meer

Ik zal mezelf eerst voorstellen, mijn naam is Anita van der Meer, 70 jaar, ben getrouwd, heb een dochter en ben oma. Sinds (bijna bij) de start in 2007 dat FREE Nature zijn eerste dieren naar het Geuzenbos bracht, ben ik van de partij. Eerst dacht ik dat het te ver fietsen was vanaf m'n huis, ongeveer een uur, maar het gebied waar ik in terecht kwam was de moeite waard. Ook omdat m'n interesse uitgaat naar de natuur, het grote als konikpaarden en Schotse Hooglanders, het kleine en alles daar tussenin. Ik was verkocht!!!

Vrijwilliger Anita van der Meer

In 2008 mocht ik een cursus volgen om meer inzicht te krijgen hoe de gedachtegang en het beleid van FREE is. Wat weer handig is bij mijn toezicht en als er publiek in het gebied loopt. De FREE-folder met nog meer uitleg geef ik dan ook gelijk.

Door bijna 8 jaar in het gebied rond te lopen, is duidelijk te zien dat de konikpaarden en Hooglanders een duidelijke taak hebben. Van veel bomen wordt in de winter en het vroege voorjaar de bast gegeten (toch apart als je ze ziet schillen). De rest van het jaar kunnen de dieren in ongeveer 60 hectare vrij hun gang gaan met vers groen en zo meer afwisseling afdwingen in het gebied.

Dit inzicht in en met de natuur van FREE Nature vind ik een mooie manier om mee om te gaan. En ik heb daardoor ook gemerkt hoeveel seinen er onderling uitgewisseld worden tussen de dieren, wat mooi en soms ontroerend is om te zien. Ook als ik alleen mijn ronde loop is het een fijne manier om te ontspannen, soms tussen de orchideeën of bramen, met altijd iets te zien.

Vrijwilligers FREE Nature op pad in de Oostvaardersplassen

Op bezoek bij de Sayaguesa's en Tudanca's op de Planken Wambuis tijdens de terugkomst

Cursussen en opleidingen

De jaarlijkse cursus 'Natuurlijke begrazing in de Praktijk' werd in 2014 door 17 enthousiaste deelnemers gevolgd. Deelnemers met verschillende achtergronden kwamen uit het hele land. Speciaal voor 15 medewerkers van Het Flevo-landschap vond er verspreid over 2013 en 2014 een begrazingscursus op maat plaats. Tijdens de afsluitende cursusdag in mei werden de eigen gebieden bekeken en werd druk bediscussieerd hoe het geleerde het beste in de praktijk kon worden gebracht. Dit bleek niet altijd even makkelijk omdat je altijd met meerdere factoren rekening moet houden; welk landschapsbeeld heb je voor ogen? Hoe zit het met lokaal draagvlak? Welke financiële mogelijkheden of beperkingen zijn er? Voor oud deelnemers aan de cursus werd er een terugkomdag georganiseerd. Ervaringen van de afgelopen jaren werden gedeeld onder het genot van een hapje en een drankje.

Met steun van 'Groen en Doen' ging een groep van 35 personen van de Federatie Broekpolder op pad naar de Gelderse Poort. 25 jaar natuurontwikkeling heeft veel opgeleverd voor de natuur en lokale omgeving, resultaten die men ook in Vlaardingingen hoopt te bereiken Ervaringen uit de Gelderse Poort worden nu meegenomen naar hun eigen voortuin de Broekpolder.

Samen met Eurosite en Staatsbosbeheer organiseerde FREE Nature in een meerdaagse workshop 'Living with Wilderness'. Uitkomsten hiervan zijn opgenomen in een praktische handleiding voor beheerders in heel Europa. Twee workshops werden verzorgd tijdens de beheerdersdag van de Vereniging van Bos en Natuur Eigenaren.

Wildernisvlees

Wildernisvlees vormt een steeds belangrijker onderdeel van het werk van FREE Nature. Niet alleen draagt dit bij aan het betaalbaar houden van het beheer, ook zorgt het voor binding met het publiek. Een korte overzichtelijke keten en het in het veld kunnen zien van onze dieren, zorgt voor een schoon en eerlijk product. Dat de vraag naar wildernisvlees groeiende is, blijkt niet alleen uit de toegenomen opbrengst, maar ook uit het mogen verwelkomen van nieuwe afhaalpunten in o.a. Dongen en Haarlem. Ondanks de groeiende omzet bleven de externe kosten voor wildernisvlees nagenoeg gelijk. Promotie loopt niet alleen via eigen kanalen, maar ook via enthousiaste medewerkers van afhaalpunten. Zo tuitert Wijkoperij van den Hoogen uit Den Haag regelmatig leuke berichtjes of recepten met wildernisvlees.

- De Boswinkel, Amsterdamse bos
- Bezoekerscentrum Sonsbeek, Arnhem
- Landgoed Oostbroek, De Bilt
- Wijkoperij van den Hoogen, Den Haag
- Fairstore, Dongen
- Dicks badkamers, Haarlem
- Bezorgdienst Zuid - Limburg
- Ooysedijk, Nijmegen
- Bezoekerscentrum Klein Profijt, Oud-Beijerland
- Praktijkschool Olympia, Rotterdam
- winkeltje Utrechts Landschap, Stoutenburg
- Het Aardappelpakhuis, Velp
- Bezoekerscentrum de Blauwe Kamer, Wageningen
- Wijchen
- Land en Boschzigt, 's Graveland

Voor meer informatie of bestellen zie www.wildernisvlees.nl

In 2014 kon je wildernisvlees afhalen op de volgende locaties: